

bezwaren en gevaren in, die onze wetenschap ontmoet. De eischen der geschiedenis; de rechten van de kunst; wat kunst is? hoever literatuur strekt? en de verhouding van die beide; de kenmerken en de maatstaven, ontleend of aan het heden of aan het verleden zelve. Daarbuiten is er nog de algemeene, en reeds oude, vraag, of geschiedenis als wetenschap zelfs wel mogelijk is; zij zal den historicus slechts dringen tot de scherpste contrôle niet alleen van zijn materiaal, maar ook van zijn eigen geesteshouding tegenover zijn object. En eene bijzondere, van meer klem: of *kunst* wel voorwerp van geschiedkundige wetenschap kan zijn? Omdat zij veel minder zaak is van verstand, dan van gevoel en smaak, onderstelt de vraag, dat wetenschap hier weinig anders vermag dan het registreren en combineeren van omstandigheden, waaronder kunst telkens verschijnt. Zij dringt tot boedelscheiding, ten behoeve van de didactische cultuurgeschiedenis eenerzijds, en de lyrische kunstbeschuwing ter anderzijde. Zoovele vragen, zoovele antwoorden, en zoovele soorten van literatuurhistorie. De grenzen waartusschen zij zich kan bewegen, zijn statistiek en roman.

- Duitse theorie en praktijk kunnen het gezegde voortreffelijk illustreeren. Tientallen jaren heeft men er de literatuurgeschiedenis beoefend als een natuurwetenschap; de weg was lang, maar gelek veilig. Toen kwam de reactie, die nieuwe methoden aangaf, en van de oude verantwoording eischte. De stoot ging uit van DILTHEY, met zijn scherpe scheiding van natuur- en geesteswetenschappen; zijn diepgaande onderzoekingen over het dichtelijke scheppen; en zijn vaststelling van drie „Weltanschauungstypen”, die beurtelings heerschen: het eerste materialistisch, het tweede sterk neigend tot pantheïsme, en het derde theïstisch van richting. SHAFTESBURY voegde hij met SCHLEIERMACHER samen in het tweede, PLATO met KANT en de christelijke aanschouwing in het derde type. Sceptisch toeschouwer zelf, kon hij, als een moderne en stoutere LESSING, geen keuze doen. Iedere periode heeft haar eigen geestelijke werkelijkheid; zooals elk der cultuurcomplexen, waaronder ook de kunst, zijn eigen „Gestaltungen”. Terwijl het natuurwetenschappelijke gebeuren slechts uiterlijk wordt begrepen, wordt het „geisteswissenschaftliche” innerlijk ervaren, psychisch be- en in-geleefd (nach-erlebt). In den dichter bestaat de nauwstdenkbare samenhang tusschen „Erlebnis” en „Gestaltung” 5).

Het is merkwaardig, welk een invloed deze denkbeelden van DILTHEY, en hun uitwerking en wijziging door zijn leerlingen, hebben uitgeoefend op de kunst- en in het bijzonder de literatuurgeschiedenis. In Duitschland vindt men ze telkens en overal, maar ook daarbuiten, als in ons land, meent men ze gedurig op te merken. Meerdere onbevangenheid en onpartijdigheid, dan hij anders wel gewoon is, kan den geloovigen christen aanvankelijk aantrekken 6), tot hij begrijpt, dat het scepticisme, dat deze teweegbracht, wezenlijk kennen en waardeeren ook feitelijk uitsluit; en tot de praktijk hem leert, dat de leuzen — want daar gaat het spoedig heen — gemakkelijker veranderen dan de geesten.

H. NOHL beschreef de „Weltanschauungen der Malerei”, en het verband van wereldbeschouwing met dichtkunst en muziek. Bekender werd het werk van een anderen volgeling van DILTHEY, van WALZEL, den